

T. Kiss Tamás:

Paradigm(avákt)ák egy állandóan vált(akoz)ó képzésben (A társadalmi igényekre reagáló szakemberképzés kimunkáltságának kényszerűségeiről, ellentmondásairól és lehetőségeiről)

*„Jót, s jól ebben áll a nagy titok!”
(Kazinczy Ferenc)*

A paradigma és a paradigmaváltás fogalmát Thomas S. Kuhn műve tette ismertté az 1960-as években. A szerző szerint a paradigma adott időszakban az adott tudomány művelői között kialakult és intézményesült közmegegyezés arról, hogy mi az adott tudomány tárgya, feladata, hol húzódnak a tudományos érvényesülés illetve érvénytelen kérdésfeltevések közötti határok, illetve, mely feltételek mellett lehet valamely álláspontot egyáltalán tudományon belülnek elfogadni. Kuhn úgy látja, hogy a mindennapi kutatási gyakorlatot irányító tudásrend a fejlődés egy bizonyos pontján válságba juthat. Nem egyszerűen az anomáliák száma okozza ezt, hiszen a tudományos gyakorlatnak természetes része az anomália: tények, melyeket – még – nem tudunk megmagyarázni. A normál tudományos időszakban azonban a tudósok bíznak abban, hogy előbb vagy utóbb minden előkerülő anomáliát meg tudnak majd magyarázni a paradigma keretein belül. A válság akkor jön létre, amikor ez a paradigmába vetett bizalom meginog – például azért, mert olyan „tényt” kell megmagyarázni, ami a korábbi paradigmában esetleg nem számított ténynek. A paradigmaváltás akkor következik be, amikor a tudósok többsége elfogadja az új paradigmát a további tudományos tevékenység alapjaként – vagyis ha az új tudásrend képes intézményesülni, létrehozza saját tudományos intézeteit, tanszékeit, lapjait illetve átveszi a korábbiak feletti ellenőrzést. ⁽¹⁾

Paradigma 1. A felvilágosító népművelő, aki közművelődés szakember

Az 1956-os forradalom /népfelkelés és szabadságharc/ utáni években, a felvilágosításban gyökerező, felvilágosító magatartást őrző, az 1950-es évek „kultúros” mentalitását sem nélkülöző népművelést, „felülről lefelé hajló”, a népet művelő-nevelő szemlélet és szakmai attitűd jellemezte, amely nem volt mentes a két világháború között kialakult nézettől sem, mely szerint népművelő az, akit műveltsége feljogosít arra, hogy művelje a műveletlen, illetve kevésbé művelt népet. A felvilágosító népművelő erkölcsi nyomással akart arra ösztönözni, hogy az emberek olvassanak, színházba járjanak, zenét hallgassanak, s a dolgokról elmélkedjenek. Az 1960-as években sokan úgy fogták fel a szakképzés megindítását, mint a politika erőszakát a tudományon. A népművelést olyan foglalkozásnak tartották, amelynek nincs elméleti megalapozottsága, és amit látszólag mindenki el tud végezni. A népművelést egyszerűen rendezvényszervezésnek tekintették, amihez semmiféle szakértelemre nincs szükség. Amikor a cél a műveltség kialakítása lett, felismerést nyert, hogy e folyamatnak törvényszerűségei vannak, a beavatkozás nem lehet önkényes, tetszőleges. Márpedig, ha ez így van, akkor sajátos felkészültség kell hozzá. Olyan szaktudásra van szükség, ami túllép a rendezvényszervezői felfogáson és képes arra, hogy feltárja, megállapítsa, az adott társadalmi csoportoknak mire van szükségük a kultúrából, és mit képesek abból elsajátítani. ⁽²⁾

Az 1960-as évek végén mindinkább bizonyossá vált, hogy az erőszakos tudatformáló szándékkal szemben egyre inkább előtérbe kerül, az „alulról kezdeményezett” közösségi tevékenység, a történelmi haladás nagy értékeinek az egyén számára történő /újra/felfedezése, a szabadidő kulturált eltöltését biztosító programok fontossága, a népművelés központi irányítását „oldani törekvő” decentralizálás

szükségessége, vagyis az igények kielégítésére történő törekvés. Nyilvánvalóvá vált, hogy a tevékenység eredményes csak akkor lehet, ha – korabeli szóhasználattal – a reszortfeladatból közügygé válik, s a művelődési házakra korlátozódó gyakorlata a kulturális élet egészére kiterjed. A népművelési fogalmat, amely mechanikusan művelőkre és művelendőkre, alkotókra, terjesztőkre és passzív befogadókra osztotta az embereket, felváltotta a közművelődés fogalma.

A szakképzésnek, a társadalmi és a kulturális területeken jelentkező elmozdulások és változások közepette, az akadémiai tudományrendszerre épülő felsőoktatás keretei között kellett bizonyítani a létjogosultságát. A népművelő képzés az 1960-as évek elejétől két egyetemen /ELTE, KLTE/, két tanítóképzőben /Debrecen, Szombathely/ továbbá a tanítóképzőkben szervezett szakkollégiumokban folyik. A szakképzés kimunkálásának igénye miatt egyre-másra jelennek meg népművelés-elméleti és a népművelés-történeti jegyzetek ⁽³⁾. A népművelő képzés elfogadtatása érdekében indított küzdelemre azonban akkor került sor, amikor a társadalomban már markáns közművelődési törekvések jelentkeznek. A népművelés tudományos megalapozása érdekében kifejtett erőfeszítések és a társadalomban kibontakozó közművelődési szemlélet között feszültségek támadtak. A közművelődés erősítése érdekében az 1970-es évek közepétől – a korabeli kultúrpolitikai nyomásra – gyarapodtak a szakképző helyek. Az ország valamennyi tanárképző főiskoláján tanszékek, tanszéki csoportok alakultak meg.⁽⁴⁾ A képzőhelyek azonban nem hozhatták magukkal, és nem is segíthették elő automatikusan a népművelésről, közművelődési szemléletre történő paradigmaváltást. A szaktanszékek többségének a nevében hosszú ideig, a diplomában pedig egészen 1991-ig a népművelő megnevezés szerepelt. /Változást csak a két egyetemen, Eötvös Loránd Tudományegyetemen, és a Kossuth Lajos Tudományegyetemen kiadott oklevélben szereplő „közművelődési előadó” bejegyzés jelezte./ A közművelődési gyakorlathoz és szemlélethez történő felzárkózást nehezítette a központilag meghatározott tanterv is. A formailag módosított, de tartalmában változatlanul maradó tantervekben hosszú ideig megmaradt, és domináns szerepet töltött be a népművelői felfogás. A társadalom kulturális színterein kibontakozó és szerveződő tevékenységek /a kultúrpolitikai deklarációk/ viszont a közművelődési szemléletet favorizálták és erősítették. Az oktatott ismeretanyagok tekintetében ezért sokáig meghatározó helyet foglaltak el a népművelő képzés tantárgyai és csak lassan következett be a közművelődés elméleti megalapozására történő átállás. A paradigmaváltás elé akadályt gördített az is, hogy a felsőoktatás „szakmai provinciákba zárt világa” csupán formailag fogadta be a szakképzést. A képzésnek és a szakmát megalapozó elméleti munkálkodásnak nélkülözni kellett az éltető közeget. A közművelődési szemléletre való áttérést némileg erősítette, hogy az 1970-es évek második felétől a gyakorlatból számos fiatal oktató került be a már létező és megalakult tanszékekre, tanszéki csoportokba. A felsőoktatás tudományos és szervezeti hierarchiájában ez a „fiatalosítás” jöllehet kevésbé számított innovációs értéknek. Gyakorta hangoztatott ok az volt, hogy az oktatók nem rendelkeztek megfelelő /publikációs, tudományos/ mutatókkal. Mindez azzal járt, hogy a tanszékek sokdimenziós támadások közepette kényszerültek paradigmaváltásra. Az első látható jelek, hogy a tanszékek elnevezései közművelődésre változnak. Az egyetemek közművelődési szemléletű jegyzeteket jelentetnek meg, kitekintést nyújtanak a külföldi, köztük a nyugati törekvésekre is.⁽⁵⁾ A fiatal oktatók kilépnek a képző intézmények falai közül, abban a hitben, hogy a „való világ tantermei” nemcsak bővíthetik és gyarapíthatják, hanem élet közelivé is tehetik a képzést. Korszerű, informális és non-formális képzési/kutatási/közösségi formákat kezdeményeznek és vezetnek be.⁽⁶⁾ Megteremtődött az elméleti háttér is. A szakképzést a Művelődéskutató Intézet színvonalas kutatásai ⁽⁷⁾ tartalmi „munícióval” szolgálják-segítik. A gyakorlatból az oktatásba bekerült szakemberek közül mind többen tesznek eleget a korabeli felsőoktatási rendszer elvárásainak, egyre többen rendelkeznek tudományos /kandidátusi/ fokozattal.

Paradigma 2. A művelődésszervező, aki egyébként továbbra is népművelő a közművelődésben

A 20. század nyolcvanas éveinek második felében a társadalom valamennyi kulturális színterén teret nyert a közművelődés szemlélete, kiszélesedik és differenciálódik a gyakorlata. A szakképzés kisebb-nagyobb fáziseltolódással ugyan, de arra törekszik, hogy összhangban kerüljön a társadalomban zajló mozgásokkal és a különféle kulturális tereken folyó történésekkel. Az 1980-as évek derekától azonban olyan új kérdések ⁽⁸⁾ vetődnek fel, amelyek az 1990-es évek elején már valóságos igényként jelentkeznek, majd szinte robbanásszerű kényszerekhez vezetnek. Egy új, a korábbiaktól gyökeresen eltérő, „agresszív” paradigma jelentkezik. A rendszerváltás követő /1989/90/ években a kultúrát áruként kezelő szemlélet és gyakorlat hihetetlen gyorsasággal hozza létre a kulturális piacot és a piaci kultúrát, amely alapjaiban rengeti meg a közművelődés ideológiáját és annak valamennyi intézményét. A létező szakemberképzés szinte máról, hónapra elveszítette a „talaját”. A szakképzési válságot felerősítette, hogy a rendszerváltást követően a felsőoktatás alakuló belső világában megszűnő tanszékek /marxista tanszékek, orosz tanszékek/ oktatói többnyire a közművelődési tanszékekre kerülnek. Megalapozódni látszott az a vád, hogy a szak ideologikus és nem egyéb, mint „kulturkáderek képző helye”, annak ellenére, hogy az oktatók túlnyomó többsége arra törekedett, hogy megfeleljen az új szakmai kihívásoknak. A Glatz Ferenc vezette minisztériumban nagyon komolyan felmerült, hogy a képzést meg kell szüntetni. A kihívásokra és kényszerekre a szakképzés az 1970-es évekhez viszonyítva most sokkal gyorsabban reagált.⁽⁹⁾ A népművelő képzésként jegyzett közművelődési szakemberképzést, a „kulturát ajánló, közvetítő, eladó” művelődésszervező képzés váltja fel. Megszűnik a központi tanterv. A szak tanszékek képzési programjaiban megjelennek a piactudomány / közgazdaság, marketing, menedzsment/ és az Európai Unió ismeretek /Európa-tanulmányok, Európai esztétörténet, Európai Unió intézményrendszere/ valamint andragógiai jellegű /Felnőttnevelés funkciói, Felnőttoktatás intézményrendszere/ tantárgyak. Különféle szakirányok és specializációk kerülnek meghirdetésre. A művelődésszervező képzés felismerte a „felsőoktatási piac” nyújtotta lehetőségeket. A váltás látványos sikerrel jár. A tanulni akarók, és diplomát szerezni vágyók valósággal özönlenek a szakra. A képző intézményekben hihetetlen mennyiségű rendőr, tűzoltó, börtönőr, vámos és nyomozó is végez, abban a reményben, hogy még némi képzést követően magasabb rendfokozatot és fizetési besorolást kap. Az ország egyetemén és főiskoláin 1991 és 2005 között több ezren szereztek művelődésszervező oklevelet, amelyre egyre kritikusabban reagálnak a kulturális szervezetek. A hatalmas hallgatói létszámok, az oktatók túlterheltsége miatt, az új tantárgyak szakmai szempontok szerinti alakításának, adaptálásának, vagyis az elméleti munkavégzés hiányának következtében a képzésben igazi paradigmaváltásra nem tudott sor kerülni. A szakképzés szakmátlanodik, hiteltelenedik, és a gyakorlat számára egyre vitatottabbá válik. A felhalmozódott problémák sokdimenziós ellentmondást teremtettek. Az anyagi haszonra törő/kényszerülő képzőhelyek nevében és képzési szemléletében megmarad a „kvázi közművelődési” idea.⁽¹⁰⁾ A más képzésekből átvett tantárgyak és különféle tudományterületekkel kiegészült oktatási programok inkább szolgálták a bevételek növelését, mint az új típusú szakemberképzés kimunkálására történő törekvést. A problémák megoldásában nem vagy csak csekély mértékben segített az elkészült képesítési rendelet ⁽¹¹⁾, amely megpróbálta keretek közé terelni a főiskolai és az egyetemi művelődésszervező szak érvényességét és az oklevéllel rendelkező szakember kompetenciáit. A szakmai szervezet – Magyar népművelők Egyesülete - elutasítja a névváltozást, ragaszkodik a rendszerváltás előtti népművelő elnevezéshez. Az egyetlen országos szakmai fórum felvállalta az új kihívásoknak megfelelő szakemberkép megrajzolását. A Szegeden megrendezésre kerülő Közművelődési Nyári Egyetemen tartott előadások egymásnak ellentmondó tartalmai és az előadók eltérő szemléletei azonban bizonyossá tették, hogy a vita tárgyát képező elnevezés ⁽¹²⁾ mindenki számára elfogadható definiálása, amely a szakma és szakképzés új identitását segítené megalapozni, igencsak képlékeny.

Paradigma 3. Andragógus, meg nem is – művelődésszervező, meg nem is...

Az 1998. május 25-i *Sorbonne Nyilatkozat* hangsúlyozta az egyetemek, európai kulturális dimenzióinak kifejlesztésében betöltött szerepét. Az európai oktatási miniszterek ⁽¹³⁾ által 1999. június 19-én aláírt *Bolognai Nyilatkozat*, majd az *Európa felsőoktatásáért felelős miniszterek* Prágában, 2001. május 19-én kiadott kommunikéje megerősítette és előrevetítette az eddig nemzeti alapokon szerveződő és működő hazai felsőoktatás átalakítását.⁽¹⁴⁾ A kétlépcsős /illetve négylépcsős: felsőfokú szakképzés, BA és MA, illetve doktori/ képzési rendszer a korábban négyéves illetve ötéves képzési időt jelentősen rövidítette és átalakította. A mintegy négyszáz létező szakot az európai ekvivalencia követelményei szerint százra kellett redukálni. ⁽¹⁵⁾

A jelentkező és a felvett hallgatók számától sikerélményben gazdag, jelentős anyagi haszonnal járó, ám szakmailag kimunkálatlan művelődésszervező szakot felkészületlenül éri a bolognai folyamatra való átállás követelménye. Az alapvetően nemzeti alapra épülő közművelődés mindinkább társadalmi tevékenységként valósul meg. A kulturális területeken gyarapodnak a civil szervezetek és erősödnek a közösségi és az egyéni kezdeményezések. Az állam érzékelhetően kezd visszavonulni – ha differenciáltan is - a kultúra valamennyi szegmenséből, részvétele csökken az intézmények fenntartásában. A művelődésszervező képzés szakmai elbizonytalanodását a rendszerváltás első éveiben felerősítették a „nyugatról bezúduló különféle színvonalú irányzatok/módszerek kulturális és felnőttképzési területeken indított piacszerzési törekvések” és a nyugati szervezetekből érkező tanácsadók ténykedései. ⁽¹⁶⁾

A felsőoktatási zsilip felnyitását követő első évtizedben még „piacképes”, sokak szerint „diplomagyártó” művelődésszervező szakképzés, a rendszerváltást követő második évtized közepére, a „bárki adhat, közvetíthet és árusíthat kultúrát” társadalmi gyakorlat és civil kezdeményezések következtében mindinkább megkérdőjeleződik. Nyilvánvalóvá vált a különbség a szocialista viszonyoktól meghatározott, és a demokratikus körülmények között munkálkodó kulturaközvetítő között. Amíg a diktatórikus rendszerben azok voltak hivatottak terjeszteni a kulturális értékeket, akiknek erről „papírjuk” volt, addig a demokratikus viszonyok között az egyéni rátermettség, képesség és készség vált meghatározóvá.⁽¹⁷⁾ A művelődésszervező szak a kultúra világában, a munkaerőpiacon és a felsőoktatásban egyaránt „légüres térbe” került.

A szakképzés paradigmaváltásait a szocialista rendszer kultúrpolitikája/oktatáspolitikája a tudományok és a felsőoktatási intézmények ellenkezései ellenére is a 3T jegyében általában, türte/támogatta. Az 1960-as évek népművelő képzési struktúrája olyan tantárgyakat tartalmazhatott, mint pszichológia, szociálpszichológia, vezetéselmélet, szociológia, dokumentumelemzés, valláselmélet, művészeti nevelés. Az 1970-es évek második felétől a közművelődési szemléletű képzés, kibővült a reklám-és propaganda, szemiotikai, kommunikációelméleti, a tömegkommunikációs, a kultúra antropológiája... ismereteket oktatásával. Vagyis a szak olyan tantárgyak oktatására kapott/szerzett jogosítást, melyek részint elősegítették a paradigmaváltásokat, részint - képletesen fogalmazva - „lakmuszpapírként” és „híd-főállás-ként szolgálták” számos szak megalapítását és indítását. A szakképzésre szinte mindig jellemző volt a „szülőszoba jelleg”, amely – ugyancsak képletesen fogalmazva - azt jelentette, hogy a szak „kihordta hűtlen gyermekeit”. Ez történt most is. A képzési struktúrába korábban beemelt és oktatott menedzsment, kulturális kommunikáció, Európai Unió és média ismeretek stb. tantárgyak szakokká váltak/szerveződtek, melyek gyengítették a művelődésszervező képzés felsőoktatásban betöltött pozícióját. A Bolognai Bizottságok számára összeállított dokumentáció, amely alátámasztotta, hogy a művelődésszervező képzéshez hasonló szakok léteznek az Európai Unió több felsőoktatási intézményében - az új szaklétesítések ellenállása miatt is - kevésbé bizonyult meggyőző érvnek. A Bizottságok vitái alapján közzétett képzési tervezetekben sokáig nem szerepelt sem a művelődésszervező, sem hasonló

szak.⁽¹⁸⁾ A szaktanszékeknek meg kellett érteniük, hogy amennyiben ragaszkodnak a művelődésszervező képzéshez, akkor nemcsak a képzés szűnik meg, hanem a szak által felhalmozott számos érték is eltűnik. Nem csekély energiáfordítással, „sokfrontos” küzdelem vállalása árán, számos kompromisszum megkötése révén, politikai és szakmai kapcsolatokra épülő lobby tevékenységekkel *sikerült előkészíteni egy újabb paradigmaváltást.*⁽¹⁹⁾ A konzorciumba szerveződő képzőhelyek, a művelődésszervező képzést „megszüntetve megőrző lobby” és a „pedagógiai és pszichológiai lobby” egymásra utalt együttműködésnek eredményeként, a *bolognai rendszerben létjogosultságot nyert az andragógus alapszak, amely megfelelt az élethosszig tartó tanulás európai eszményének a felnőttképzés iránti hazai kívánalomnak.* A művelődésszervező képzés szempontjából a váltás szakmailag és racionálisan is indokolható volt. A Kossuth Lajos Tudományegyetemen, Durkó Mátyás vezetésével, az 1960-as évek elejétől már folyt „illegitim andragógusképzés”.⁽²⁰⁾ A művelődésszervező szak és annak elődje a népművelő képzés egyaránt tartalmazott andragógiai és felnőttképzéssel kapcsolatos jellegű tárgyakat, szakirányokat. Volt mire építeni és hivatkozni. Az új paradigmára azonban a szakképző helyek többsége, andragógiai /szakmai/ vértzettségük figyelembevételével és érzelmileg is túlnyomórészt elutasítóan reagált. A lobby, a képzőhelyek nyomására és számos hasonló helyzetbe került szak „legalább szakirányként maradjunk meg” törekvéseihez kapcsolódva - politikai síkon⁽²¹⁾ - elérte, hogy a művelődésszervező képzés az andragógia alapszak egyik szakiránya maradhatott. A „szakmai megmaradást” segítette a Pécsi Tudományegyetem Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet, felnőttképzés terén elért eredményeihez társult politikai /kormányzati/ „hátszél”, amely segítségével - Koltai Dénes vezetésével - az intézet egyetemi karrá alakulhatott.

Az andragógia BA némi aggodalmat keltett az oktatók körében. Sokan tartottak attól, hogy az elnevezés gondokat fog előidézni. A félelmek ellenére a bolognai rendszerű formációban az andragógia az egyik legnépszerűbb alapképzési szakká vált. A 2007. évi statisztika szerint a szakok listáján a 10. helyet foglalta el. A helyezés aligha meglepő, hiszen a hazai felsőoktatási intézményekben az elmúlt évtizedekben több ezren folytattak tanulmányokat népművelés, művelődésszervező, művelődési menedzser szakon. A szakra felvettek valamennyien tanultak andragógiai jellegű tárgyakat. A családok többségében nem volt teljesen ismeretlen az andragógia tárgya és tartalma. Indokolatlan volt a félelem, hogy az érdeklődők nem tudnak mit kezdeni az elnevezéssel.

Az „alkalmazkodások”, „taktikai sikerek” a „kettős célkitűzések” és a lerövidült képzési idők inkább másféle és valóságosabb kérdéseket, kételyeket fogalmaztak meg. *A problémát kevésbé az jelenti, hogy a felsőoktatási intézményekben jelentkezők nem tudnak mit kezdeni az andragógia elnevezést viselő alapszakkal, hanem az, hogy a felnőttképzés elmélete és gyakorlata miként lesz képes a társadalmi és gazdasági elvárásoknak megfelelni? Képessé válik e arra, hogy kivívja helyét és elismerését a tudományok rendszerében?*⁽²²⁾ Az eredeti tervek szerint 2010-ben került volna bevezetésre a bolognai rendszer. Magyar Bálint oktatási miniszter azonban 2005-re, illetve 2006-ra hozta előre. A BA képzések kidolgozása és előrehozása valamennyi alapszak, így az andragógia vonatkozásában is rapid munkavégzést követelt meg. A konzorciumi „védőernyő” alatt a Magyar Akkreditációs Bizottság számára készített szaklétesítési dokumentumban és a képzőhelyekről benyújtott szakindítási programokban a megszűnt művelődésszervező szak szemléletével, a négy, illetve öt éves ismeretanyagából átvett /átnevesített/ tantárgyaival és a rendelkezésre álló oktatói kar figyelembevételével túlerepresentált lett. A rendelkezésre álló csekély átállási idő és a feltételrendszer hiánya nem tette lehetővé a különféle tantárgyak összehangolását, a különbözőségek egységére épülő ismeretanyagok oktatható és tanulható kialakítását.⁽²³⁾ A társadalomban és a gazdasági életben bekövetkező gyors és ellentmondásos változások olyan kutatásaira és elemzéseire sem tudott sor kerülni, amelyek hatékonyan segíthették volna az új szak tartalmi kimunkálását.⁽²⁴⁾ A valóságos munkaerőpiac sem vett részt, nem tudott részt venni a képzési és kimeneti követelmények /KKK/ megfogalmazásában. Ezek hiányában *elsősorban formai és igencsak ellentmondásos paradigmaváltásra kerülhetett sor.* Az új szak „életben maradás” miatt elfogadta a pe-

dagógiai dominanciát. A felnőttképzés szakmai háttértudományának tekintett pszichológiai túlsúlyt elviselte. A BA képzés tantárgyainak oktatására nem „andragógiásított” tudásismereti kurzusok keretében, hanem jobbra szaktudományi és félévesített bontásban, „szétszórtságban” került sor. *Az andragógia alapszak, amely a neveléstudomány markáns képviselőjeként törekszik részt venni a bolognai rendszerben, a szakmai tárgyak vonatkozásában /a felnőttképzés elméleti alapjai, intézményrendszere, nemzetközi és hazai története, komparatív andragógia, és a felnőttképzés didaktikája/ szerény mértékben és tartalommal képviselteti magát.*⁽²⁵⁾ Az élethosszig tartó tanulás elmélete jobbra az Európai Unió ajánlásaiban és az UNESCO konferenciák memorandumaiban nyert megfogalmazások ismertetéseiben ölt testet. Formailag /oktatás metodikailag/ emlékeztetnek az 1980-as évek művelődéseméleti és művelődéspolitikai tantárgyakra, melyek kimerültek a marxista ideológiai megközelítések és az MSZMP kongresszusainak, művelődéspolitikai alapelveinek terjesztésében. Az Európai Unió által deklarált kompetencia alapú képzés, amely több oktatáskutató szerint jobbra adminisztratív, politikai és nem szakmai jellegű⁽²⁶⁾ átnevezése az egyéni képességek és a készségek fejlesztésének, nem egyéb, mint „újbeszéd”, amely lerövidített három éves és ezen belül egy éves szakirányú képzés keretében akarja kialakítani, megerősíteni azokat a szakmai kompetenciákat, melyek majd remélhetően értéket képviselnek a munkaerőpiacon. Az andragógusképzés helyzete azoknál az intézményeknél tűnik némileg kedvezőbbnek, ahol az alapképzést, felnőttképzési szakiránnyal sikerült indítani. Kimunkálatlannak látszik a hatékony gyakorlati képzés, jóllehet a bolognai rendszer éppen a gyakorlatra orientáltságot hangsúlyozza. A hallgatók tudnak-e kapcsolódni, részt tudnak-e venni állami /regionális, helyi/, vállalkozói és civil szervezetek felnőttképzési stratégiáinak kimunkálásában, programjainak megtervezésében és kivitelezésében? Milyen kompetencia alapú képzés az, ahol a hallgató számára, a MAB által elfogadott /BA, MA/ programban meghatározott és szakmai gyakorlatához szükséges feltételek sem anyagilag, sem intézményileg nem biztosítottak? A képzési problémák megemlítésekor nem fedelkezhetünk meg a felvett hallgatók túlnyomó többségének tudás- és műveltségbeli állapota és az andragógusképzés közti viszonyról sem. *A korábbi négyéves, illetve ötéves művelődésszervező képzés keretében és jellegéből adódóan némi lehetőség nyílt a hiányzó alapvető tudásbeli ismeretek pótlására. A bolognai-prágai rendszerben lerövidült a képzési idő, ezért az oktatók aligha hirdethetnek meg, „középiskolai kurzusokat”. A valóság, viszont azt látszik alátámasztani, hogy a szakképzési struktúrában, a nem szaktárgyi túlreprezentáltság mellett viszonylag jelentős helyet foglalnak el az oktatók „tudáshiányok pótlására” történő törekvései.*

Az andragógia BA szak tulajdonképpen négy szakirány keretei között próbál szakmai kompetenciákat megalapozni és kimunkálni. Az oktatói kapacitások azonban korlátokat állítottak. A bolognai átrendezés következtében számos, bölcsészettudományi területen oktató került be az andragógus szakindításokba, sőt a szaktanszékekre is, akik mutatóikkal erősítették, felkészültségeikkel színesítették a BA képzést, az andragógiai szemlélet kialakulását és meggyökerezését azonban még nem, vagy csupán csekély mértékben tudták segíteni. *Az eltel három tanév, azt támasztja alá, hogy a szaktanszékek konzorciumi formája, összefogása, és lobby tevékenység eredményes volt, hiszen előkészítette a paradigma-váltást, az andragógus szakképzés felsőoktatási rendszerben történő „honfoglalását”.* Sikerrel járt a tananyagfejlesztés és tartalomfejlesztés /TAMOP/ érdekében meghirdetett pályázati részvétel is. Létezik olyan doktori /PhD/ iskolák, amelyek andragógia alprogramokat, témaköröket is hirdetnek/vállalnak. Remélhetőleg sikerül önálló doktori képzést is indítani. Az idei OTDK-án az andragógia még alszekcióként, a következő országos fórumon, már remélhetőleg önálló szekcióként foglalhatja majd el a méltó helyét. A konzorcium eredményes volt a *Kulturális mediátor* szaklétesítésében is. A társadalmi, gazdasági és a szaktudományos kihívások/kényszerek sokasága, azonban arra készíteti/kényszeríti a konzorciumot, hogy áttekintse, és kritikusan elemezze az eltelt három tanév során szerzett képzési tapasztalatokat és képesítési követelményeket /KKK/, a hálóterveket, figyelmet for-

dítson a munkaerőpiaci visszajelzésekre. Az általános és elfogadott elvek alapján az Európai Unió álláspontja szerint a BA szakokon kodifikált szakképzettség, mert kevésbé speciális, mint a duális rendszerben szerzett, ezért a munkaerőpiac igényeinek több szempontból is jobban megfelel. ⁽²⁷⁾ *Valóságos helyzetet a képzési korrekcióhoz szükséges alapinformációkat majd azok a visszajelzések tartalmazzák, melyek megmutatják, hogy hol és mely szervezetekben jogosítanak szakmai munkavégzésre Magyarországon a BA oklevelek? Mit ér például az andragógia (művelődésszervező) BA, andragógia (felnőttképzési szervező) BA, andragógia (munkavállalási tanácsadó) BA és az andragógia (személyügyi szervező) BA alapdiploma? Az okleveleket mely szervezetek, munkahelyek és munkáltatók fogadják el és be?*

Hasonló feladat és kihívás vár majd a konzorciumra az MA szakok esetében is. A MAB részéről támogatott mesterszakok túlnyomó többsége, a BA képzések elemző áttekintése és tantárgyi korrekciók nélkül, továbbá munkaerőpiaci visszajelzések hiányában készültek el. A Pécsi Tudományegyetemen 2008 szeptemberében, a szegedi és a budapesti egyetemeken pedig 2009 ősztől indítja az andragógia mesterképzést. A tapasztalások hiányában összeállított képzési és képesítési követelmények /KKK/ figyelembevételével készített programok nem hagyhatták figyelmen kívül az andragógia BA jelenlegi tantárgyi hálóját, tekintettel kellett lenni arra is, hogy a szakra más alapképzésekből is jelentkezhetnek, érkezhettek hallgatók, akik nem rendelkeznek andragógia alapismeretekkel. Az MA képzés jellege és szintje miatt a mesterszakok jobb oktatói feltételekkel tudtak számolni és indulni, mint az alapképzések.

Alap/végzettsége: andragógus

*A statisztikai kimutatások formális adatai azt támasztják alá, hogy az andragógia alapszakra és a mesterképzésre jelentkezők számai a bolognai rendszerben évről-évre tisztas helye/zés/t jeleznek. A helyezés elérésében számos tényező játszhat/tot/t szerepet. Jelzésértékkel bírhattak az andragógia BA szakirányainak megnevezései, melyek korábban önálló főiskolai és egyetemi képzések - egy évre „zanzásított”- szakjaira utalnak. Tartja még magát az a társadalmi méretekben elterjedt nézet, hogy a művelődésszervező képzésben viszonylag könnyen megszerezhető a diploma. Andragógia tárgyakkal találkoztak a korábban népművelés, illetve művelődésszervező szakon tanuló hallgatók, ezért az új szak elnevezése nem volt teljesen ismeretlen. Kiépültek a felnőttképzés intézményrendszerei. Az igazi paradigmaváltás lényegét azonban Thomas S. Kuhn fogalmazza meg. A kutató szerint a *valódi tartalmi és szemléleti paradigmaváltás intenzív, igen bonyolult, és „sokszereplős/ soktényezős” folyamat.* Az andragógia esetében többek között magába foglalja a képzési stratégia innovációs politikáját és a tantárgyak folyamatos tartalmi korszerűsítését. Megkívánja, hogy a szakirányok segítsék a szakmai identitások megalapozását. Kívánatos, hogy megformálódjanak és intézményesüljenek az egyetemi andragógus képzés különböző irányzatai. Aligha megkerülhető a tudományos és oktatói munkavégzéshez szükséges személyi feltételek biztosítása, az egyetemenkénti tehetséggondozás. A végzős, tehetséges hallgatók tanszéken történő továbbfoglalkoztatása. Szükséges megindítani az egyetemeken, és egyetemközi viszonylatokban folytatott tudományos kutatásokat, elméleti munkálkodásokat. Thomas S. Kuhn szerint *a paradigmaváltó folyamat ugyanakkor időigényes is.* Az idő esélyt ad arra, hogy a „képzési család” az *alpok lerakását* követően megteremtse az andragógia megillető helyét a tudományok rendszerében, és elismertesse azt a tudományos világban.*

Felnőttképzési Szemle
III. évfolyam 1. szám
2009. november

Jegyzetek

- 1/ Thomas Kuhn (2000): *A tudományos forradalmak szerkezete /Structure of scientific Revolutions/* Budapest, Osiris Kiadó
- 2/ Maróti Andor (2003): *A népművelőképzés kezdetei*. In: *A szükséges tudás*. IV. Közművelődési Nyári Egyetem, Szeged. 2002. július 1-5. Szeged. Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ, 2003. Szerk: Török József. 9-15. o.
- 3/ Molnár Imre (1978): *A népművelés módszertana*. Budapest, Tankönyvkiadó (4. változatlan utánnomás), Durkó Mátyás - Maróti Andor (1977): *Népművelélmélet*. Budapest. Tankönyvkiadó. (6. változatlan utánnomás),
- 4/ T. Kiss Tamás (2000): *A népnevelőtől a kulturális menedzserig*. Budapest, Német Népiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete – Új Mandátum Könyvkiadó
- 5/ Durkó Mátyás (1980): *A felnőttnevelés és népművelés pszichológiai és andragógiai kérdései /Szöveggyűjtemény külföldi szakirodalomból/*. Budapest, Tankönyvkiadó, Kormos Sándor (1984): *A közművelődés intézményrendszere*. Budapest, Tankönyvkiadó, Maróti Andor (1990): *Andragógiai szöveggyűjtemény (Válogatás a felnőttnevelés elméletének polgári szakirodalmából. Európai országok.)* Budapest, Tankönyvkiadó, Horváth Margit (1988): *Szöveggyűjtemény a felnőttnevelés szakirodalmából*. Budapest, Tankönyvkiadó, Durkó Mátyás – Sári Mihály (1990): *Bevezetés a közművelődélméleti ismeretekbe*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- 6/ T. Kiss Tamás (2007): *Tett(Hely)ek. Egyetemisták valóságkutató táborai Magyarországon a 20. században*. Budapest, Új Mandátum Kiadó
- 7/ A kulturális miniszter 5/1980. (IV. 15.) KM sz. rendeletével Vitányi Iván vezetésével létrehozta a Művelődéskutató Intézetet. Alapvető kutatási területek: művelődélmélet és művelődéstörténet, kultúra és közösség, a kulturális demokrácia és kérdései, a társadalmi rétegződés, életmód, szabadidő és kultúra, a kultúrák közvetítő intézményrendszer, a kultúra befogadása és alkotása, a mindennapi és a szórakoztató kultúra, valamint a művelődés-gazdaságtana. Az Intézet tudományos munkát szervező és koordináló szerepe 1986 és 1988 között az Országos Középtávú Kutatási Fejlesztési Terv (Ts/Ts-4/3. alprogram) keretében, a közművelődés helyzete és perspektívája című kutatás szervezésében mutatkozott meg a legjobban.
- 8/ „Áru-e a kultúra?” *A gazdaság és a kultúra összefüggéseiről*. Vélemények/viták sor. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1986. Szerk: Radnai György
- 9/ A Művelődéstudomány és Felnőttképzési Oktatók Kollégiuma 1991. január 16-án állásfoglalást fogadott el, mely szerint népművelőről, művelődésszervező elnevezésre változik a szak. A feljegyzés aláírói: Koltai Dénes, a Szakmai Kollégium Elnöke, és Fónai Mihály, a kollégium titkára. Vita alakult ki két javaslat, a „kulturális menedzser” és a „művelődésszervező” elnevezés között. Vitában a minisztérium részéről T. Kiss Tamás, Rádlly Katalin, Varjasi László, az egyetemek és főiskolák részéről Bujdosó Dezső, Fónai Mihály, Gelencsér Katalin, Heleszta Sándor, Horváth Margit, Koltai Dénes, Mankó Mária, Maróti Andor, Rubovszky Kálmán vett részt. A névváltozásról Biszterszky Elemér közigazgatási államtitkár körlevelében értesítette a képző intézményeket. (40734/1991. XII.)
- 10/ Alátámasztotta ezt, *A kulturális értékközvetítő szakemberek képzése és munkaerő-piaci helyzete Magyarországon* c. kutatás is, melyet a szakintézetek folytattak a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium Közművelődési Főosztálya, az OTKA /T32746./ és a IIZ/DVV Budapesti Projektiroda közreműködésével 1999-2000-ben.
- 11/ A Kormány 129/2001. (VII. 13.) Korm. rendelete a felsőoktatásban a bölcsészettudományi és egyes társadalomtudományi alapképzési szakok képesítési követelményeiről. Magyar Közlöny, 2001/80. szám
- 12/ A nyilatkozatot Kiss Ádám helyettes államtitkár látta el kézjegyével.
- 13/ *A szükséges tudás*. IV. Közművelődési Nyári Egyetem, Szeged, 2002. július 1-5. Szeged. Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ, 2003.
- 14/ Jelenleg mintegy 126 alapszak és mintegy 1000 szakirány létezik a hazai felsőoktatásban!
- 15/ T. Kiss Tamás-Tibori Tímea (2005): *Váltságok és váltások a felsőoktatásban*. Iskolakultúra, május, 3-12. o.
- 16/ Az 1990-es években például a Phare-szakértők két hét alatt többet költöttek el, mint amit az intézmény az egész programra kapott.
- 17/ Az 1970-es évek végén a *Népművelés* c. folyóirat hasábjain vita támadt, hogy ki a népművelő, milyen értékek alkotják a népművelés etikáját. A képző intézmények részéről „kiverte a biztosítékot”, amikor számos gyakorlati szakember arra az álláspontra helyezkedett, hogy „népművelő az, akit az emberek is annak fogadnak el”. A rendszerváltás utáni évtizedben azonban nyilvánvalóvá kezdett válni, hogy az egyéni rátermettség mellett a mind bonyolultabb szerkezetű társadalomban olyan kompetenciákra is szükség van, melyek tanulhatók és fejleszthetők. Lásd: Kleisz Teréz (2005): *A népművelés és a szociális munka szakmáskodása angolszász és magyar metszetekben*. PhD értekezés. Debrecen, DE Bölcsészettudományi Kar

Felnőttképzési Szemle
III. évfolyam 1. szám
2009. november

18/ A küzdelmet jól jelzik, hogy sokáig egyáltalán nincs jelen a Nemzeti Bologna Bizottság által kiadott tervezetekben a művelődésszervező szak. Hosszú idő után csak a 2004. 01. 26-án közzétett dokumentumban szerepel a pszichológia, neveléstudomány képzési ág keretében, mint a nevelés- és művelődéstudományi szakasszisztens képzés. A 2004. 02. 18.-ai dokumentumban, a bölcsészettudományi területen, pszichológiai, neveléstudomány képzési ág égisze alatt kerül nevesítésre először az andragógia alapszak, művelődésszervező szakiránnyal. A 2004. 04. 07-én közzétett tervezetben a pszichológia, neveléstudomány képzési ágban a pszichológia, pedagógia, szociálpszichológia és andragógia alapszak olvasható. Ez utóbbi művelődésszervező, személyügyi szervező, felnőttképzés szervező és munkavállalási tanácsadó szakirányokkal szerepelt.

19/ A pedagógusképző főiskolák közművelődési, könyvtári oktatóinak tanácskozására került sor, 2004. január 29-30-én. Esztergomban. Sári Mihály és T. Kiss Tamás, „A lineáris ciklusos képzésre való áttérés a művelődésszervező képzésben” címmel előadást tartott. Az előadók a művelődésszervező képzés „megmaradási esélyét” a szakirány keretei között tartották lehetségesnek. Az előadások jelentős konfliktusokat idéztek elő. Február elején Szabó Péter és Hervainé Szabó Gyöngyvér, a Kodolányi János Főiskola oktatói vállalták, hogy egybegyűjtik a hazai művelődésszervező képzéshez hasonló nyugati országokban létező szakok leírásait egy dokumentumkötetbe. /2004.02.10./ Koncz Erika, helyettes államtitkár kérésére a művelődésszervező szak megmaradása érdekében, Gelencsér Katalin minisztériumi köztisztviselő koordinálásával, T. Kiss Tamás és Szabó Péter „Érvek és dokumentumok a közművelődési szakemberképzés teljes rendszerének megőrzésének érdekképviseletéhez” címmel 2004. február 11-én Hiller István miniszter számára feljegyzés készített, melyet statisztikai adatokkal egészített ki. Ezt követően Hiller István kulturális miniszter, Magyar Bálint oktatási miniszterhez, Mang Béla felsőoktatási helyettes államtitkárhoz, továbbá Manhercz Károly, a bolognai bölcsész akkreditációs bizottság elnökéhez írt levelében jelezte, hogy Koltai Dénes, T. Kiss Tamás és Szabó Péter számára, 2004. február 28-án megbízást adott ki, „hogyan a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának irányítása alá tartozó közművelődési intézmények és non-profit szervezetek felsőfokú szakemberképzésének ügyét a bolognai-prágai képzési reform fórumain képviselje és szervezze, koordinálja a közművelődési szakemberek Fsz-BA-MA-PhD képzésének szakmai megújítását.” /NKÖM 841/04. „S”/. 2004. március 4-én kelt levelében Koncz Erika megbízta Kraicziné Szokoly Mária és Sári Mihály egyetemi oktatókat, hogy működjenek közre a közművelődési intézmények és non-profit szervezet felsőfokú szakemberképzésének kidolgozásában, a BA képzésbe történő átlépés kimunkálásában. A sokirányú lobbytevékenység azzal a sikerrel járt, hogy elfogadást nyert az andragógiai alapképzés, a kormányhatározattal megerősített szakirányokkal: művelődésszervező, felnőttképzési szervező, munkavállalási tanácsadó és személyügyi szervező. A szaklétesítést jöllehet a Magyar Akkreditációs Bizottság – a hároméves alapképzésbe szorított egy éves szakirányok miatt – nem fogadta el, a kormányhatározatra történő hivatkozás azonban tette lehetővé a konzorcium által összeállított andragógia BA szakirányokat is tartalmazó kérelem akkreditálását. A szakmai nem engedi a szak megszüntetését. Interjú Szabó Péter főigazgatóval. Albamag Székesfehérvár. A Kodolányi János Főiskola Magazinja. 2004. március 5.

20/ *Az illegitim andragógusképzés megteremtője. In memoriam Durkó Mátyás (1926-2005).* Budapest. Magyar Művelődési Intézet - Karácsony Sándor Művelődési Társaság - Nemzeti Kulturális Alap - Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma. 2006. Szerk: Balipap Ferenc

21/ 289/2005. (XII. 22.) Korm. rendelet a felsőoktatási alap- és mesterképzésről, valamint a szakindítás rendjéről.

22/ T. Kiss Tamás (2008): *A népnevelőtől az andragógusig.* Zempléni Múzsza, Tavasz. 37-44. o.

23/ Az andragógiai ismeretek vázlatos áttekintését a BA és az MA képzésekben egyaránt, Zrinszky László (2008) *A felnőttképzés tudománya* többször átdolgozott, három alkalommal kiadott könyve képezi.

24/ A Művelődési és Közoktatási Minisztérium megbízásából 1996-ban ugyan sor került a kultúra magyarországi állapotának a vizsgálatára, amely 2003-ban megismétlésre került. A kutatási eredmények azonban kevés segítséget tudtak nyújtani az andragógia alapképzés kimunkálásához. Vitányi Iván (1997): *A magyar társadalom kulturális állapota. Az 1996-os országos vizsgálat zárójelentése.* Budapest, Maecenas Kiadó, Hidy Péter (1997): *Válaszok az UNESCO kérdéseire. Magyarország kulturális állapota.* Budapest, Új Mandátum Kiadó, Vitányi Iván (2006): *A magyar kultúra esélyei. Kultúra, életmód, társadalom.* Budapest, MTA Társadalomkutató Központ

25/ *Ekvivalenciától a kompetenciáig.* Educatio, 2007.- Nyár

26/ Im. *Ekvivalenciától a kompetenciáig.* Educatio, 2007.- Nyár

27/ *A bolognai folyamat Közép-Európában.* Budapest. Új Mandátum Kiadó, 2008. Szerk: Kozma Tamás – Rébay Magdolna., *Tér és tudás. Az egyetemek mint tudás-, innovációs és regionális központok.* Szeged, Belvedere Kiadó, 2008. Szerk: Krémer András – Matiscsák Attila

***